

YAKUP KADRI KARAOSMANOĞLU'NUN YENİ İKİ ESERİ HEP O ŞARKI VE ANAMIN KİTABI

Fevziye ABDULLAH

Türk roman edebiyatının 1908'den sonraki muharrirleri arasında mühim yeri olan Yakup Kadri Karaosmanoğlu, matbuat hayatına Mısır'dan İstanbul'a geldikten sonra, yirmi - yirmibir yaşında iken atılmıştır. Önce *Resimli Kitap*¹, *Musavver Muhit*², daha sonra, dahil bulunduğu Fecr-i âtî mensupları ile beraber *Servet-i fünun*³ mecmuasında neşredilen ilk yazıları muhavere-cüçük hikâyeler, birer perdelik piyesler, günün hâdise ve matbuatıyla alakalı musahabeler, bibliyografya makaleleridir. Küçük hikâyelerini içine alan ilk kitabı *Bir Serencâm*'daki (1913) aynı isimli hikâyesi, çocukluk ve gençliği kısmen geçirdiği Mısır'da cereyan eden vak'anın câzîpliği kadar, me-nun değişikliği bakımından da sanat muhitinin dikkatini bu genç muharri-üzere çekmiş, bunu takibeden diğer küçük hikâyeleri *Rahmet* (1922) ile *İlî Savaş Hikâyeleri*'nde topluca nesrolunmuştur (1947).

Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun eserleri gözden geçirilince, bunların tenevvi sahalarda olduğu görülür. Mensur şiirlerini *Erenlerin Bağından* (22) ile *Okun Ucundan* (1940) adlı eserinde buluruz. *Ahmet Hâşim* (1934), *türk* (1946), hâtıra ve müşahedelere dayanımlararak yazılmıştır. İstiklâl Harbi arına ait musahabe ve makalelerini *Ergenekon* adıyla iki cilt hâlinde neş-en (1929 - 30) muharririmizin *Alp Dağlarından* isimli eseri (1942) kısmen

1. *Nirvana, Resimli Kitap*, nu. 9, Haziran, 1325; *Veda*, Muhavere - Bir Perde, . mec., nu. 11, Ağustos, 1325 (1909).

2. *10 Temmuz, Musavver Muhit*, nu. 37, 10 Temmuz, 1325.

3. Varlık Yayınları'nın Türk Klâsikleri serisinde basılan *Yakup Kadri Karaosmanoğlu* adlı eserde, "Eski okul arkadaşı Şahabeddin Süleyman'la birlikte çıkardıkları *Ümit* dergisinde birkaç hikâye ve makale, *Resimli Kitap*'ta da şair İbsen'in *Les enantes*'ına nazire olmak üzere yazdığı *Nirvana* isimli bir sahnelik tiyatro yazı-filen edebiyat alanına, basın hayatın girmiş oldu" (İst., Yeni Matbaa 1954, s. 7). Beniliyorsa da, Yakup Kadri'nin *Ümit*'teki neşriyatı 1336 yılına, matbuat hayatına şundan onbir sene sonraya aittir; ilk yazılarını *Resimli Kitap, Musavver Muhit*'sonra *Servet-i fünun, Rübab, İctihad* mecmualarında neşretmiştir: *Burgu*, piyes, *et-i fünun*, nu. 976, 4 Şubat 1325; *Bir Kadın Mes'elesi*, nu. 998; *Bir Ölümlük Mektarı*, nu. 1000; *Şapka*, nu. 1004; *Hayat-ı Hakikiye Sahneleri ve Hüseyin Cahid Bey*, 1005; *Sâhir ve Siyah*, nu. 1032; *Nebbaş*, nu. 1028; *Harap Ma'bedler Münasebetiy-âlide Salih Hanım*, nu. 1040; *Bir Terceme-i Hal*, nu. 1046; *Halide Edib Hanım'ın Kitabı Handan Hakkında, Rübab*, nu. 40, 11 Teşrinievvel, 1327. *Kır Mektupları*, ad, c.v. nu. 114, 10 Temmuz, 1330.

seyahat nev'ine dâhil edilebilir; *Kadınlık ve Kadınlarımıza Dair* (1923) ise hitabet, mektup, hikâye tarzında tertibedilmiş, kadın mevzuu ile alakalı muhtelif mes'eleler üzerinde durulan eserlerini ihtiva etmektedir. Bunlara *Sağanak Mağara*⁴ isimli piyesleriyle, *Horas* (1929), *Horatius* (1931), *Geçmiş Zaman Peşinde* (1942) adlı tercemelerini, yirmi yıllık Hariciye meslek hayatına ait müşahede ve hâtıralarına dayanarak kaleme aldığı *Zoraki Diplomat*'ı (1955) romanlarını da ilâve edersek, nekadardaki muhtelif nev'ilerde örnekler vermiş olduğu anlaşılır.

Hangi nev'ide olursa olsun, Yakup Kadri'nin bütün eserlerinde kendin hâs üslûbunu, mantıkî, duygulu, zarif ve âhenkî üslûbunu buluruz. Halid Ziya Uşaklıgil'in kaydettiği gibi, «Bugünün, bugüne ait lisanın da bir ustası olan Yakup Kadri'nin, düne ait yazısıyla bugüne ait yazısına bakılınca lisan farkı gözle çarpıyor; fakat üslûp gene o üslûp, Yakup Kadri gene o derin ve ince görüş ve duygu sahibi san'atkârdır.»⁵ Bununla beraber, eserlerinin nevi ve kazandığı şöhret gözönüne alınca, Yakup Kadri'yi, musahabe, makale, seyahat, hâtırat, tiyatro, mensur şiir muharriri, veya bir mütercim değil, 190 den sonraki roman edebiyatımızın mühim bir siması olarak kabul etmem icabeder. Aynı nev'in ustalarından Sami Paşazade Sezai, «Size göre en kuvvetli romancı kimlerdir?» sualine, «En kuvvetli romancı Hâlid Ziya Bey, Yakup Kadri Bey, son zamanlarda Reşad Nuri Bey...» cevabını verir; *Eylül* muharriri Mehmed Rauf'a göre de, «Yakup Kadri Bey, en yüksek bir muharrir ve bütün incelikleri senelerdenberi her türlü tecellileri ile gösteren kıymetli bir edibimizdir»⁶.

Yakup Kadri'nin ilk neşredilen, aynı zamanda bu sahadaki şöhretini arttıran min eden romanı *Kiralık Konak*'tır (1922); *Nur Baba* da bu senede basılmıştır. Daha sonra, *Hüküm Gecesi* (1927), *Sodom ve Gomora* (1928), *Yaban* (1930), *Ankara* (1934), *Sürgün* (1938), *Panorama* (1953) romanlarını vermiş bulunuyor. Bu romanların hepsinde, neşir tarihlerine göre sırasıyla Abdülhamid devrinden başlayarak İttihad ve Terakkî Cemiyeti mücadelelerine, İstikbal Harbi yıllarına, Cumhuriyet'in ilânından içinde bulunduğumuz zamana kadar

4. *Sağanak* (Piyas), 1928; İstanbul Şehir Tiyatrosu'nda temsil edilmiştir. *Mağara* (Piyas). 1934 *Varlık*, c. 1, nu. 13-14 (A. Ferhan Oğuzkan. Yakup Kadri. *Varlık* Yayınları, nu. 31 *İst.*, Yeni Matbaa, 1954, s. 29) *Sağanak* piyesinin tenkidî için be *İttihad* mec., nu. 296, 15 Mart, 1929. *Dâr-ül bedayi*'in, 1930-31 tiyatro mevsiminde temsil olunacak eserlerin listesinde, Yakup Kadri'nin *Mağara'sı* da kaydedilmiştir (*Dâr-ül Bedayi* mec., nu. 5, 1 Birinciteşrin, 1930).

5. *San'ata Dair*, *İst.*, Hilmi Kitabevi, 1933, s. 126.

6. Hikmet Feridun, *Bu Gün de Diyorlar ki*, *İst.*, Remzi Kitaphanesi, 1932 s. 29.

HEP O ŞARKI VE ANAMIN KİTABI

ı içtimâî hayatımızı, müellif, müşahedelerine dayanarak canlandırmıştır. akalemizde üzerinde duracağımız *Hep O Şarkı*, *Vecihî*'nin eserleri gibi bir roman olması cihetinden, diğer romanlarından farklı hususiyetler göstermektedir.

I.

Hep O Şarkı

Hep O Şarkı'nin ilk sayfalarında vak'anın kahramanı Münire ile karşılaşırız. Hayatının romanını yazacaktır; elinde kalem saatlerdir düşündüğünü, emleyi bir araya getiremediğini, roman yazmanın ne kadar güç bir şey olduğunu söylüyor; halbuki bütün ömrü roman okumakla geçmiştir. İlk okute'lif, terceme birçok romanları hatırlamakla beraber, Ahmed Mithat Eminin eserleriyle *Ekmekçi Kadın*, onu sabahlara kadar uykusuz bırakmış, sonra bunlardan zevk almamağa başlamıştır. *Ihlamurlar Altında*, *İçli* bi roman ve tiyatroların, bilhassa, *Vecihî* isimli ve henüz şöhret kazanbaşlayan genç roman muharririnin füsununa kapılmıştır. *Vecihî*'nin kade âdeta kendi kalbinin dile geldiğini sanıyor; hayatının bitip tükenmez larını yazma ilhamını ondan almıştır; elli yıllık hayatı, *Vecihî*'nin romanca canlandırılanlar gibi yürekler parçalayıcıdır. *Ekmekçi Kadın*'ın küçük ağzı ona gözyaşları döktürmüş, halasının veremden ölen kızından çok me *aux Camélias*'nın yasını tutmuştur; *Demirhâne Müdürü* piyesini seyren baygınlıklar geçiren Münire, otuzbeş yıl aynı erkeğin aşkıyle yapıp an hassas bir tiptir.

bdülmecid'in X. cülûs şenliği gecesini doğan Münire dört padişah devrimiş, sonuncuyu yirmi yıldır yaşamaktadır; Abdül'aziz tahta çıktığı zamanbir - oniki yaşındadır, bundan onbeş yıl sonra Fer'îye Sarayı'nı boğan , babasının da felâketine sebep olmuştur.

omanda, komşuları Hakkı Paşa'nın oğlu Cemil Bey'i, beş veya yedi yaberi sevmekte olan Münire, bu taht-eş şuur aşkı mânalandıran birçok uk hâtıralarını naklediyor: Körebe oyunları, Ramazanlar'da, laları elle-tuttuğu hâlde Şehzadebaşı gezintileri, saklambaç oyunları...

aire'nin babası Faik Paşa ile Hakkı Paşa'nın bugün yerinde yeler esen . Emirgân'ın Baltalimanı'na yakın bir mevkiindedir; bitişik bu iki ya-

linın bahçeleri arasında daima açık duran kapı, Münire'yi oğluna isti Hakki Paşa'ya red cevabı verildikten sonra kapanmıştır. Faik Paşa, bu gence, adı çapkına, uçarıya çıktığından, kızını vermeğe râzı olmamıştır. İkesi, kendisinden birkaç yaş büyük erkek kardeşinin ölümü üzerine bütün gilerini Münire'ye bağlarlar.

Münire geçmiş günleri hatırlar: Cemil Bey'in kardeşinin düğününe arisi ve babasıyla gitmişti; bu ilk defa ferace giydiği, yaşmak tutunduğu çdür. Harem tarafında annesiyle oturmuş, selâmlık tarafında hep Cemil Bey kollamıştı. Bir ara Cemil Bey, harem ve selâmlık kısmını ayıran yerde, Mre'nin yanbaşında oturur; güzel sesiyle, bu eğlence esnasında şarkı söylemiş. Şarkıda bahsedilen sevgili, endamiyle ve gözlerinin rengiyle Münire'ni kendisidir ve bu şarkı, Münire'ye bir nev'i ilân-ı aşktır. Babasının, Hakki Paşa'ya, kızını rahat bırakması için lâzımgelen nasihatte bulunmasını bildisine rağmen, onlar geceleri pencereden pencereye fısıldaşarak konuşu bahçelerini ayıran kapı altından birbirlerine tezkireler bırakırlar... Boğmehtâp âlemlerinde sandallar yalıların önünden geçer, Dede'nin, Rifafendi'nin en yeni nağmelerini buradan dinlemek mümkün olurdu. İşte k gecelerde Cemil Bey'le konuşamaz ama, bu eğlence âlemine karışmış sevgilisini pencereden seyredirdi. Bunları sezen babası, Münire'yi öyle göz hapsine almıştır ki annesinin, dadısının himayesi bile onu bu baskı kurtaramaz. Tek tesellisi, Cemil Bey'in kâh yandaki pencereden, kâh dden akseden sesini işitmektir. Bu ses ona, «gecenin ilerlemiş bir saatinde, etek çekildikten ve her iki yalı halkı uykuya daldıktan sonra, pes perde hep o şarkıyı söylemekte devam ediyordu». «İlk genç kızlık devirlerinde satırları yazdığım 1310 tarihine kadar geçen otuz yıl boyunca dinlediğince meşhur hânendelerin beni böylesine bir sihir ve keramet karşısında ktiğini aslâ hatırlamıyorum. Meselâ hânende Nasib'in —ki onu şahsen rım— Davudî sesi bana çok defa bir erkek hançeresinden çıkıyor gibi ge ti; ama Cemil Bey'in sesi onun tâ kendisi idi».

O şarkıyı dinlerken, hatırlarken genç kızlık hayalleri kuran, hattâ bir ce uykusu arasında yüksek sesle sevgilisinin adını anan ve gözlerini o zaman açlayan dadısını üzerine eğilmiş bir hâlde bulan Münire, artık kara düşüncelere dalmıştır; pek sevdiği Şahende halası, onun Kamlıca'daki lısında gülüşüp oynadığı kızları bile Münire'yi arutamaz. Vaktiyle Ke denildi mi, akla Şahende Hala gelirdi; halbuki şimdi onu kimse tanım Pek sık giyinen, hakkında türlü şeyler söylenen, fakat namusuna kim dil uzatamadığı Şahende Hala'nın, evli, bekâr nice beyler, paşalar pe

ışmış, gönlünü çekmek için her çareye başvurmuş, şarkılar çıkarmış fakat hep hüsrana uğrayıp gitmişlerdir. Bunlar arasında Cemil Bey'in de geçer; lâkin Münire böyle bir şeye hiçbir zaman inanmamıştır. Münire'yi l ve tavırca bu ehl-i dil halaya benzetenler çoktur. Münire, ehl-i dil halaya tam zıddı olan babasına karşı o vakitler bir isyan hissine kapılmış dır; çünkü, «otuz yıl evvel evlâtlarının alınyazısını babalar, analar çizerdi buna karşı gelmek, kadere meydan okumak gibi imkânsız bir şeydi».

Münire, Emirgân'daki yalılarında geçen yaz mevsimine münhasır kalmak , çocukluk arkadaşı ve yalı komşuları Sıdika vasıtasıyla Cemil Bey'le tulaşmak, uzaktan uzağa da olsa onu görme imkânı, bâzı saadet kırını bulmuştur. Kış gelip de konağa indikleri zaman manastır hayatı yaşa kızlardan farkı kalmıyordu. Kısmet denilen felsefenin doğruluğunu, far a olmadan ömrü boyunca isbata çalışmış, buna, inanmadığı hâlde boyun ış, bu sebeple Nâfi Mollalar'a gelin gitmiştir.

adıştan çok lûtuflar gören ve saray mâbeyncilerinden olan Faik Paşa'nın, a söz kesiminin ikinci haftası Nâfi Molla Meşihat makamına, ondokuz ıdaki oğlu Rükneddin Bey Kadıaskerlik'e yükselmiş, düğün masrafları da hemen hepsi ceyb-i hümayun'dan ödenmiştir. Lâleli'deki konakların Nâfi Molla'nın Vefa'daki konağına gelin giden Münire'nin düğün esna ruşuru, iradesi sanki uçup gitmiştir. Bu sebeple, düğününden, hep, ri te göre odam şöyle imiş, düğünüm şöyle ihtişam içinde olmuş diye bah r. O günlerde uykuda yürüyen bir insan gibidir; gittiği evde bir hayalet yaşamış, ne o konaktakilerin, ne konaktakiler onun varlığını hissetmiş elinliğinin ilk günlerinden sonra, o hiç gülmemesine rağmen çehresinde a tatlı bir ifade bulunan kaynatasını hiç görmemiş, kaba ruhlı kayna le oğul arasında yaşamağa mahkûm kalmıştır. Yemek içmek, yatıp uyum başka birşey bulunmayan bu konakta diğer halk da, kaynamasının dundan bir parça gibidir. Yılışık, kabâ, cahil, şımarık, hulâsa birçok kur şahsında toplayan kocası Rükneddin Bey, Münire'yi kendine uyduranc a, daha ilk geceden aralarında bir soğukluk başlar. Kaynaması gibi denilecek derecede yemeğe düşkün bu kaba adamla, Münire, ancak Ce ley'in aşkından aldığı kuvvetle geçinmeğe çalışır, yemeklerden sonra u hemen uykuya dalınca, o, eline Alexandre Dumas'dan, Alphons Karr' bir roman alır; müellifle mütercim arasındaki farkı ayırtedemeyecek ka cahil kocasının uyumasından memnun, elinde roman, Cemil Bey'le ha te dalar.

Münire, bu Küçük Molla Bey'le alâkasını tamamen kesmiştir; o da, c
la meşgul değildir. Kocasının, geceleri yavaşça odadan çıktığını görür,
maz; ne zaman döndüğünün farkında bile değildir. Bir gece ta'kibedip
Çeskes, ikisi Habeşî üç kızın yattığı odaya daldığını görünce, ondan bi
tün öğrenir.

Kaynancasının hayatı, eve gelen dalkavuklar, bohçacı kadınlar ara
dedikodu dinlemekle geçmektedir; bu dalkavuklar meyanında bir de Ze
li Fatma Hanım vardır. İşte bu ketûm ve emniyetli kadın, Cemil Bey'der
nire'ye selâmlar, mektuplar getirdikten sonra, Münire artık kadere karşı
mağa karar verir. Uzaktan uzağa biribirlerini görmeler, kısa konuşmalar
zan Beşiktaş Bahçesi'nde bir ihlamur ağacı altında buluşmalarını, Fatma
nım'ın aldığı tedbirler, bulduğu hiyleler sayesinde yarım saatlik, bir s
başbaşa kalmalar da ta'kibeder. Zaten kocasının halayıklarla düşüp ka
sından sonra, kaynancası, Münire'nin biraz gezip hava almasını uygun bu
tadır. Fuad Paşa, kendisini maiyyetinde Fransa'ya götürmek istediği z
Münire'den ayrılmamak için bunu, rütbe, vazife, ikbal, herşeyi reddede
mil Bey ve Münire için bu ma'sum buluşmalar, biribirlerine içlerini dökn
adetini verir.

Rükneddin Bey'den gebe kalan Habeşî kız konaktan çıkarılır; hâdis
nire'nin dadısı vasıtasıyla annesine, babasına duyurulur. Faik Paşa, is
fi Molla ile yola koymağa karar verir ve Münire o yaz, Emirgân'daki y
rina döner. Herşey yoluna girmiş gibidir; Cemil Bey'le yine pencereder
cereye fısıldaşmalar başlar; fakat bu yeni dünyada, bu saadette bir el
vardır. Bu hissini Münire o gece Cemil Bey'e de söyler ve Cemil Bey l
cevabını verir; çünkü artık beş - altı sene önceki çocuklar değildirler; bi
mi, biri yirmitüç yaşındadır. Cemil Bey'in Sanıyer'de oturan âzâdlılarında
rinin evine, Münire yalnız sokağa çıkamadığından gidemezler; Şahenc
la'nın Emirgân'daki yalısında buluşmağa karar verirler. Halasına gidin
zının zat-ür rieden sonra iyileşemediğini, hastahamede olduğunu öğren
derli halası, Münire'yi canyoldaşı telâkki eder. Ehl-i dil halası ona Cemi
sorunca, o gün koruda buluşacaklarını çekinmeden söyler. Münire, ya
serbest kalacağına dair sevgilisine ümidler verir; o şarkıyı dinler. Hal
tedbirleriyle kısa bir zaman da böylece buluşurlar.

Yirmibeş yıl sonra... Münire, geçmişe ait hâdiseleri, bıraktığı yerde
hyarak canlandırıyor: Bu mes'ut, ümit dolu günlerde Cemil Bey, ken
evlenmek istiyen bir sultanı reddetmiş, babası Hakkı Paşa bu yüzden s

ali tâyin olunarak İstanbul'dan uzaklaştırılmıştır. Son buluşmalarını hatırlıyor; Cemil Bey'in gözleri dolu doludur, «Yarın akşam gelemsem merak etmeyin!» demiştir ve sebebini, yarın gelirse söyleyebilecektir; gidiş o gidiş... rtesi günü gönderdiği mektup herşeyi anlatır; Anadolu'da bir yere tâyin edilmiş, İstanbul'dan uzaklaşması emrolunmuştur.

Münire artık kendini büsbütün bırakmış, otuzuna yaklaşmış bir kadındır. Er'iye Vak'asından sonra ümide kapılmış, boş kâğıdını alarak halasına koşuş, «Ben artık Cemil Bey'le evlenebilirim, değil mi?» diye sormuştur. Halası, Cemil Bey'in dönmesini beklemelerini, haberleşmek için adresini dahi bilmelerini, eski memuriyetinden bir başka yere naklini duyduğunu söyler. Aksitdiseler birbirini takibeder: Hakkı Paşa vefat eder. Uzak bir yerde Reji Müdürü olan Cemil Bey evlenir. Türk - Rus Harbi başlar; bu harp belâsı sona ermeden Münire'nin babası Faik Paşa, arkasından annesi ölür. O zamandan beri halasıyla birlikte yazları Çamlıca'da, kışı Fazlı Paşa'da geçirmektedir. Müddet sonra dadısı da ölür. Baltalimanı'ndaki yalılarında çıkan ateş yalı kendilerinin değil, Hakkı Paşalar'ın yalısını da kül etmiştir.

Halasıyla Münire bezgin bir hayat yaşarlar. Nihayet Şahende Hanım'ın kendisine gelmesiyle biraz gezip dolaşmağa karar verir, eski ahbablarından Hafız Paşalar'a, bir saz âlemi münasebetiyle giderler. Ev sahibi Pakize Hanım, Münire'yi çocukluğundan beri tanımaktadır; bu ehl-i dil kadın, Münire'ye bir sürpriz de hazırlamıştır, onu sevindireceği düşüncesindedir. Davetliler arasında Cemil Bey de vardır. Münire, bahçedeki saz âlemi esnasında birinin o kenşarkısını söylediğini duyar; fakat Cemil Bey'in bu defa sesi, berrak, gevrek şil, hançereden gelen kısık bir sestir. Pencereye koşup onu gören Münire yılır ve uzun zaman kendine gelemez. Halası ona Cemil Bey'in tanınmıyacağı kadar çok değiştiğini, eski zarafetinden eser kalmadığını, sofranın bir udu da büyük evlerin sığıntıları gibi süklüm - püklüm oturduğunu, konuşulabilecek kadar kederli göründüğünü anlatır. İstanbul'a döneli ayı geçtiği hâlde semtlerine uğramamasını, Münire, onun bu düşkün vazisine vermiş, bu fikrini halasına söyledikten birkaç gün sonra Cemil Bey ziyaretlerine gelmiştir.

Münire, Cemil Bey'in bulunduğu odaya girer, mütereddit birkaç adım ilerler. Konuşmaya başlayınca, onun yalnız vücudunun değil, zekâ ve ruhunun büyük bir tehavvüle uğradığını anlar. Cemil Bey, kardeşlerinin kendisine fenalık ettiklerini, evlerine almayıp çoluk - çocuğuyla sokak ortasında bittiklerini, halini ifade için yoksulluk kelimesinin kâfi gelmediğini, bir akra-

basında ailesiyle birlikte misafir bulunduğunu izah eder. Eşref Paşalar'la y
kın ahbablığı bulunan Şahende Hanım'dan, mallarının istirdadı için tavass
ricasında bulunur. Bir ara halası dışarı çıkınca, Cemil Bey, «Münire Hanı
Münire Hanım...» der ve halanın sofanın kapısından girmesiyle susar. Mün
acaba «Hâlâ sizi seviyorum!» mu diyecekti diye düşünür ve halasına, «Keş
hiç görmeseydim onu...» der. Çünkü bu görüş, onun hayalindeki yirmi se
evvelki Cemil Bey'i silip götürmüştür.

Şahende Hanım'ın tavassutuyla Cemil Bey'in işleri düzelir. İştikler
göre karısı iyi bir taşralı kadındır, o kadar... Silik bir kimsedir, kimseyle
rüşmez. Bunları ahbablarından işiten Münire, hayatının bu acılarıyla dolu
mamına, «Cemil Bey, hiç üzülmesin. Ben ne zevceliğin, ne analığın tadını t
tim, ne de iyi bir ev kadınıyım; fakat "hiç kimseyle görüşmemek, hiçbir y
çıkmağ istemeyişte" onun haremisiyle ikiz kardeş gibiyiz» cümleleriyle son
riyor. Roman kahramanının ifadesine göre, Cemil Bey'in ailesine ait basit
birkaç vak'a âdet yerini bulsun diye ilâve edilmiştir; «zira bu defter ölüm
den sonra bir kitap şekline girip intişar ettiği zaman onu okuyacak olan
"Bunun sonu nerede? Ne saçma şey!" demesinler ve arkamdan bed-dua
mesinler. Evet, hassaten, "Bu ne saçma şey!" demesinler; çünkü ben onu
bimin bütün ciddiyetiyle yazdım» ifadesinden anlaşıldığı gibi, son kısım,
mamı bir neticeye bağlamak için ilâve edilmiştir.

Hep O Şarkı'da vak'a yazın Emirgân, Kamlıca'da, kışın Lâleli, Vefa, i
lipaşa'da geçer; fakat mekân tasvirlerine rastlamıyoruz ve bu semtlerin
nız adının kaydı yeter görülmüştür. Eserde şahıslar da canlandırılmış de
dir. Ne Münire'nin, ne de Cemil Bey'in şekli, muhtelif karakterleri hakkı
fikir ediniyoruz; yalnız, Rükneddin Bey'in cahilliği, sırnaşıklığı, zekâca sö
lüğü gibi birkaç hususiyeti objective bir metod kullanılarak vak'alar ve
nuşmalar vasıtasıyla canlandırılmıştır. Y. Kadri, zaman üzerinde de pek
muyor; bununla beraber bâzı ifadeler, bize, vak'anın geçtiği zaman, bu za
nın müddeti hakkında ipuçları vermektedir: «Ben, otuzbeş yıl hep aynı e
ğin aşkı ile yanıp kavruldu». «Şu gözler, üç padişah devri gördü. Dört
cüsünü de yirmi yıldanberi yaşamaktayım. Dört Padişah... Anneciğim söyl
Ben, rahmetli Sultan Abdülmecid'in onuncu cülûs şenliği gecesi dünyaya
mişim. Demek ki o vefat ettiği ve yerine Abdül'aziz Efendi'miz tahta çıktı
onbir-oniki yaşlarında koskoca bir kızdım. Ondan onbeş yıl sonra, Fer'iye
rayı'nı kama boyıyan ve zavallı babacığımın felâketine sebep olan faciay
dün olmuş bir vak'a gibi hatırlarım» (S.8). «Fer'iye Vak'ası olduğu vakit
otuzunu boylamış bir kadındım» (S. 142). «Ben şu satırları yazan kırkbeşli

kadın..» (S.7). «İlk genç kızlık devirlerimden, şu satırları yazdığım 1310 tane kadar geçen otuz yıl boyunca..» (S.27) cümlelerine dayanarak, *Hep O Şarkı*'nın yazıldığı zaman, vak'ının geçtiği müddet hakkında tam bir fikir demek mümkündür. Müellifin, gayet iyi hesaplıyarak kaydettiği bu hâdiselere göre, romanın başlıca kahramanı Münire, Abdülmecid'in onuncu cülûs iği gecesi, 1849'da doğmuş, Abdül'aziz 1861'de tahta geçti zaman onbir-i yaşındadır. Yirmi yıldanberi Abdülhamid Devri'ni yaşamaktadır (1896). Abdülmecid'in tahta geçmesinden onbeş yıl sonraki (1876) Fer'iye Sarayı 'asında, yâni Abdül'aziz'in intiharı sırasında otuzunu boylamış, yirmiyedi nda bir kadındır. Romanını yazdığı sırada kırkbeşlik - ellilik bir kadındır vâtıralarını 1310 (1894 - 95) senesinde yazmıştır; bahsettiği hâdiselerin angıca otuz - otuzbeş yıl evveline, 1860 - 65 tarihlerine kadar uzanmak-

Hep O Şarkı'dan önceki romanlarında mevzularını yaşadığı zamandan , 1908'den bu güne kadarki içtimâî hayatımızı aksettiren Yakup Kadri'nin romanında vak'ının tarihten alınmış gibi tertibi bir hususiyet teşkil etmek. Ancak, hemen ilâve edelim ki, *Hep O Şarkı*'da, Abdülmecid - Abdülha-devrine ait hâdiselere, içtimâî mes'elelere, romanın kahramanı Münire'- hayatında mühim te'siri ve bir dönüm noktası olan Hakkı Paşa'nın ve Ce-beşey'in süngün vak'ası hâriç, temas edilmiş değildir, böyle bir vak'a, dün bugün de, hemen her yerde, az-çok farkla geçebilir. Bu itibarla, *Hep O r'yı*, müellifin diğer eserlerinden ayıran fark, mevzuunun tarihten alınma- n ziyade, hissî diye vasıflandırdığımız roman nev'inin bir örneğini teş- tmesinden ileri gelir.

Hep O Şarkı, Romantisme'den uzak, san'atsız, tasvirsiz, hakikate uygun rin doğrudan doğruya tahlilidir. Eserin ilk sayfalarında, müellif, kahra- na tasvirlerle, hakikatten uzak vak'alarla bir başlangıç yazdırıyor; bun- müteakip, «Böylelikle yirmi - otuz sayfa karalamışım; lâkin en sonunda m ki, yazdıkça anlatmak istediğim mevzudan uzaklaşıyorum. Ben keli- re hâkim olacağım yerde, onlar beni alıp sürüklüyorlar. İlık bir yaz ge- yıldızlar, bülbül sesleri, taflanların hışıltısı ve saire ve saire... Bütün bun- sanın gözü önüne neyi getiriyor? Bir gece yarısı yıldızlara bakarak, bül- sesleri dinliyerek kendinden geçiş sanki pek mühim bir hâdisi mi? Hem ğim genç, haydi adını - samını söyleyeyim, Hakkı Paşaların oğlu böyle lama bahçemize girerek, beni ne vakit kucağına almıştır? Zaten ne müm- ü?»; «Gerçi her romancı mutlaka kendi başından geçenleri yazmaz, veya manlarına mutlaka yakından tanıdıklarının hüviyetini vermez amma,

bahsettiği vak'alarla insanları bize,, —ne bileyim ben nasıl— hakikatte muş şeyler ve görülmüş kimseler gibi anlatmasını bilir. Öyle ki, "Canım, tün bunlar birer hayalden, birer hayaletten ibaret!" demekle beraber, ok ken kendimizi tutamayıp türlü heyecanlara kapılırız. San ki herbirinin doğ dan doğruya kendi hayatımız, kendi kaderimizle bir alâkası varmış gibi, man, bu işin sonu neye varacak, filân kişinin âkıbeti ne olarak?" diye me ve endişelere düşeriz. Kötülere kızarız. İyileri severiz. Bed-bahtların ıstıral paylaşırız ve içlerinden bir tanesi öldü mü, hıçkırıklarla ağlarız» deniln (S. 4 v.d.), geri kalan kısmın bu fikirlere uygun yazılması, eserin nasıl re bir görüşle kaleme alındığını anlatır.

II.

Anamın Kitabı

Anamın Kitabı*, Yakup Kadri'nin hâtırat sahasında ilk eseri değildir; l dan üç yıl önce, 1955'te neşrolunan *Zoraki Diplomat'ta* Arnavutluk, Çeka vakyı, Holânda, İsviçre, İran ve tekrar İsviçre'de geçen yirmi yıllık Hari meslek hayatını nakletmişti*. *Zoraki Diplomat'ta* müellifimizin hâtıraları çok, bu memleketlerin siyasi, içtimâî hayatına ait müşahedeleri yer alır; *Anamın Kitabı'nda* ise, hâtırladığı çağlardan 1903 yılına kadarki hayatının l yesini buluyoruz.

Yakup Kadri, altmışsekiz - altmışdokuz yaşında yazmağa başladığı *Anamın Kitabı'nın* Önsöz'ünde, «İnsan kocadıkça çocukluğunu ve ilk gençlik ğını yeniden yaşamağa başlar demişler; meğer ne kadar doğru sözmüş k diyerek, bu hayalen geriye dönüşte, geçmişe ait heyecan, sevinç ve ac bugünkü hâdiselerin uyandırdığı duygularmış gibi bütün sıcaklığı, can ile yaşamaktadır. Varlığında hissettiği, içinde sesini duyduğu bu çocuğun altı yıllık macerasının bâzı kısımları, «altmış yıllık maceramdan daha verici kıssalarla doludur» diyor; işte bu sebeple çocukluk hâtıralarını ya ğa karar vermiştir.

Yakup Kadri'nin babası Kadir Bey yakışıklı, çevik, gençliğinde çok ç zeybek oynayan, «ilk gençlik yıllarında başından geçen bir kadın mac sına dair davul - zurna ile söylenip çalınan ve belki hâlâ söylenip çalın ta devam eden bir halk türküsünde «Gadir Bey, kâh Bey, Beyim diye an Mamışlı bir çiftlik Beyi'dir. Babasının niçin Mısır'da evlenip yerleştiğini

8. Varlık Cep Kitapları — 51, İstanbul, Ekin Basımevi, Eylül, 1957, 191 fa, 200 Kuruş.

9. İnkılâp Kitabevi, İst., Yeni Matbaa, 1955, 319 sayfa, 400 Kuruş.

Kadri çocukluğunda, annesinden dinlemiştir: Aslında bir küçük çavuş A'rabî, kendi kendine paşalık ünvanı almış, ordunun, hükûmetin başına, «Mısır, Mısırlılar'ındır; yabancılar dışarıya» diyerek, halkı Hidiv aile ve hükûmete karşı ayaklandırmıştır. Annesi bu sırada İsmail Paşa'nın ni İbrahim Paşalar'ın evinde yaşamaktadır. Hep beraber önce Kahire'den deriye'ye kaçmışlar, buranın İngilizler tarafından topa tutulması, İsmail Paşa'nın İstanbul'dan aldığı emir üzerine hareketi esnasında, İbrahim Paşa da ailesiyle birlikte götürmek istemesine rağmen, Paşa'nın annesi Şemsi Hanım, İzmir'e gitmek hususunda ısrar etmiştir; çünkü Şemsî Hanımefendi'yi edinen, onu Mısır'a gelin gönderen ve bir baba şefkati ile seven Karaosmanoğlu Yakup Paşa İzmir'dedir; onu Mısır'a gönderirken, günün birinde akılırsa, derhal bu eski aile yuvasına dönebileceğini söylemiştir. İşte Yakup Kadri'nin annesi, evlât edinildiği İbrahim Paşa ailesiyle birlikte bu müessesetle Kahire'den İzmir'e gelmiştir. Bu sırada Yakup Kadri'nin babası ve atası Nazif Bey, İzmir'in tanınmış ailelerinden birinin dâmadı bulunuyor; her ikisinin de ömrü Manisa ovalarında geçiyor, Kadir Bey karısından yaşadığı için İzmir'e uğramamakta, Manisa'da Velioğlu'ndaki konakta deşiyile oturmaktadır. Mısırlılar'ın geldiğini duyunca İzmir'e gelir ve onları Manisa'ya dâvet eder. Onbeş - yirmi odalı konaklarını, atını, arabasını, hizmetçilerini misafirleri emrine tahsis eder; o sırada hâl-ü vakti eskisi kadar iyi olan Kadir Bey, misafirlerine hiç masraf ettirmez. Şemsî Hanım, Karaosmanoğlu Yakup Paşa'nın yeğeni Kadir Bey'i çok sevmiş, evlâdı gibi sevdiği ona vermiştir. Bu izdivacın mahsulü olan Yakup Kadri, isim annesi olan Şemsî Hanımefendi'yi gördüğü zaman dört yaşında kadardır; kendisine, «Gel benim Yakup Paşa, benim bir tanecek Yakup Paşa'm!» dediğini hatırlar. Kahire'de doğan, çocukluğunun ilk yılları burada geçen Yakup Kadri, Mısır'a döndükten sonra, oradaki hayatlarını hasretle anar: «Daha bir yıl evvel arkamızda bıraktığımız uzak uzak bir diyarda, çeşit çeşit yeşil bahçesi ile ne büyük, ne güzel, ne sülü, ne ferah ve ne kadar katkats bir evimiz vardı.» diyor. Yalnız bunlara değil, kendilerini giydirip kuddadıklarına, Nil boyunca araba gezintilerine, hulâsa, müreffeh, hattâ ihhâ bir hayatın herşeyine hasrettir. O zamanlar pek iyi Türkçe bilmeyen Kadri'nin, babası, kendi yanında Türkçe'den başka dil kullanmasını istemiştir. Özbekiyye Bahçesi'ndeki bir gezintilerinde babasının fellâh bir a macerasına şahit olmuş, annesinin yanında dilini tutsun diye Kadir gün küçük oğlunun her arzusunu yerine getirmiştir. Kahire'den Manisa'ya döndükten sonra Yakup Kadri, altı aşınmış bir çift

kundurası, yenleri kısalmış bir tek ceket, dizleri çıkık pantolonu ile artı kara bir mektep çocuğudur. Birkaç mahalle ötede, Çaybaşı semtindeki zıve Mektebi'ne devam eder. Buranın bevvabı, dedelerinden birinin, ha dığına göre Hacı Eyyub Ağa'nın uşağıdır. Kızgın suratlı, çatık kaşlı h Mustafa Efendi'den ziyade, onu mustarip eden mektebin ve bilhassa ye hânenin pislîğidir. Bu yüzden sefertasını açıp yiyemediği yemeğini diğecuklar yer. Uslu ve çekingen huyu, kendini ve nafakasını sert bir hare müdafaaaya aslâ müsait deiğdi; bu son derece utangaçlık ona annesi geçmiştir. Babası, galiba, Mısırlı bir prense aşkı yüzünden genç yaşta i olup şuurunu kaybettiği zaman, annesinin aldığı tedbir, bu hastalığı he ten saklamak olmuştur. Hekimler gizlice tedaviye gelmiş, hastanın od emektar bir kalfa ile kendisinden başka kimse girip çıkmamıştır; «çünkü dir Bey'in el'âleme o hâlde görünmesi, onu belki itibardan düşürebilirc gün gelip de kocasının maddî ve mânevî düşkünlüğü Kahire de o saltanat ve şatafat merkezinde artık kimseden saklanamaz bir mahiyet ca, annem, yaralanmış erkeğini kapıp kaçırın bir dişi kurt gibi, onu hi ğilse ağıyar siteminden kurtarmak için, her türlü aybının ört-bas olac sandığı bir uzak diyara, Karaosmanoğulları'nın hâlâ tüter sandığı oc alıp götürmüştür»; fakat Manisa'da, vakitleri yerinde olan Karaosmano rı'ndan hiçbiri, bu devlet düşkünü akrabalarına kapılarını açmamış, I Bey'lerde bir müddet misafir kalmış, sonra onun, bitişikteki evine kirc muşlardır. Bu sırada kendisi altı, kızkardeşi on yaşındadır.¹⁰

«Kısa pantolonlu bir tayfa kostümü içinde ve geniş kenarlı kordel uçları yandan sarkan bir panama şapkasıyla Arapça lâflar söyleyerek sa'ya ilk ayak bastığım gündənberi, ben, bizim mahallenin bütün çocuk kendi aleyhime kışkırtmış bulunuyordum. Bunlar bana nerede rastgeli yerden taşlar toplıyarak, «Şu gâvura bak, şu gâvura bak!» nâralarıyle naşmağa başlıyorlar, yerden taşlar toplıyarak üstüme atıyorlar, veyahu rap oğlu, Arap oğlu, ayakları Şam'a doğru!» diye bir terânedir tutturuy dı» diyor. İşte bu sebeple herşeyden evvel ona güçlü kuvvetli bir lala bu lar, onu taklide başlayınca bu lalayı değıştirme mecburiyetinde kalmış

10. Yakup Kadri, doğum tarihini kaydetmemiştir; bu tarih, Süleyman yazdığı hâltercemesinde 1305 (1888—89)'tir: Nevsal-i millî, 1330, İst. Asador; Mahdumları Matbaası, s. 116) Doğum tarihi, hakkındaki yazıların bir kısmında bir kısmında 1889 gösterilir. Mısır Millî Partisi lideri Ahmed A'rabi-el Nasrî yan 1881'de başlar; İskenderiyye'ye, Hidiv'in burada bulunduğu yaz mevsimî karma yapıldığına göre, Yakup Kadri'nin annesi İzmir'e 1882 yazında gelmiş, 83'te evlenmiştir. Ablasının doğum tarihi 1883-84 olabilir. Kahire'den Ma 1894-95'te dönmüş olduklarını söyleyebiliriz; babasının, Kahire'de on sene kal ması da bu fikri te'yid eder.

Yakup Kadri, *Anamın Kitabı*'nda bize, komşuları Süleyman Efendi'nin Cemal Ağabey'i, babası ve kızkardeşiyle Manisa dağı gezintilerini, büxbasının üçüncü karısı ve oğlu Nazif'i genç yaşta kaybettikten sonra büxvgisini torunlarından ziyade kendisine bağlayan Âfet Nine'sini, Manisa vühânesi Post-nişini Abdülhalim Çelebî'yi nasıl tanıdığını, Mevlevilik tîne girmeğe ve semâ'a nasıl heves ettiğini, evde, dervişlerde gördüğü tî semâ' talimleri yaptığını, babasının ana ayrı küçük kardeşi Hakkı Anın kiralık eve taşındıkları sırada Manisa'ya gelmesini, bunlarla alâkâiseleri uzun uzadıya hikâyeye ve tasvir ediyor.

En sene kaldığı Kahire'den Mânisa'ya döndükten sonra sıhhati gittikçe m Abdülkadir Bey, artık sokağa çıkmaz ve eski ahbabları da, onun huyru yüzünden yanına uğramaz olmuşlardır; muhitiyle alâkasını kesmiş tî. Ara-sıra Karaosmanoğlu vakıflarından kendilerine ait bir kira bedemağa gider, o kadar... Biraz keyfi olunca, Yakup Kadri ile kızkardeşine tî Yusuf adındaki v.b. meczuplara dair keramet ve mu'cize hikâyeleri tî. Tuhaf meraklarından biri de Yakup Kadri'ye Sûre'ler ezberletmesidir. tî. «İşça geldim, hâlâ gözümle görüp okumadığım herhangi bir adı veya rayalnız işitme yoluyla hâfızamda tuttuğumu hiç bilmem» diyen Yakup tî bu yüzden çok güçlük çekmiş, ezberliyemediği için dayak yediği de ol tî. Bu merak uzun sürmemiş, işliyen, fakat ayın safhalarını, mevsimlerin tî gösteren ecdat yâdigârı bir saati sökerek günlerce uğraşmış, dağıttı tî in âletleri yerine koyup saati kurduğu zaman, işlemez hâle geldiğini tî şlerdir. Bu sırada, öz halasının oğlu Şevket Ağabey'in İstanbul'dan gel tî Abdülkadir Bey'e arkadaşlık etmesi bakımından ev halkını biraz raha tî şturmıştır. Son zamanlarında hayal ve hayalât âlemine dalan Abdül tî Bey, buhranlara tutulur, bu arada İstanbul'a kızkardeşime gideceğim tî ştuturur; bavullarını hazırlar, annesine benzettiği kızının «Gitme!» diye tî p ağlamasıyla bu buhranlar önlenir. Abdülkadir Bey, Hacı Eyyub A tî kızı olan annesine çok hürmetkârdır, onu sık sık anar. Abdülkadir tî babası İzzet Bey, amucasının kızı Zahide Hanım üzerine Âfet Hanım'la tî iş, üstelik, ablası Ayşe Hanım'ın cariyesinden meşrû olmıyan bir ço tî ünyaya gelmiş, Zahide Hanım keder ve utancından ölmüştür. Annesi tî alluşturan Abdülkadir Bey, öldüğü zaman babasının yattığı Yetim A tî ezarlığına değil, Çeşnigir'e, annesinin yanına defnini vasiyet etmiştir.

Yetim Ağa, Yakup Kadri'nin büyük babası İzzet Bey'in babasıdır. Geniş bir l eden Yetim Ağa Konağı, sonradan Yakup Kadri'ye miras kalmış, bunu, dâ tî bakan bir Rum avukata ücret mukabili terketmiştir (S. 184 v. d.).

Bir Ramazan başında birdenbire yatağa düşen babasının, müellif nede duğunu bilmiyor, vasiyeti yerine getirilmemiştir; Yetim Ağa mezarlığının mülmüştür. İmar dolayısıyla, bugün Karaosmanoğulları'na ait mezarlık bir iz kalmamış, üzerlerinden işlek caddeler geçirilmiştir.

Babasının ölümünden sonra onu çok seven dadısı Lefter Bacı'nın lak hâle gelmesi ve ölümü, Yakup Kadri'yi evden o kadar soğutmuştur. sevmediği mektep bile bu evin yanında şirin görünmeğe başlamıştır v onun hayatında bir dönüm noktasıdır. Bu sırada yedi - sekiz yaşındaydı yu değişmeğe, eski usuluğu sinsi bir yaramazlığa dönmeğe başlamıştı haller onda babasının ölümünden önce, Çaybaşı'ndaki ilk mektebe giren sonra bir iç bozulmuş, kıyafetindeki hırpanilik, konuşma ve hareketler kabalık, bayağılık hâlinde tezahür etmiştir. Kabadayılıkları annesini cüzmüş, kızkardeşi ona küfürlerinden annesinin çok müteessir olduğu ber verince, derin bir vicdan azabı duyarak kendini islâh yoluna giren Annesinin tedbiri, Fevziye Mektebi Müdürü Anbarcı Hüseyin Efendi'yi (Kitaplar Karaosmanoğulları'nın çiftliğinde anbar kâtipliği ettiği için bu isim almıştır) ikazı sayesinde mektepteki vaziyeti de düzelmiştir. Hulâsî Bey gibi Erkan-ı Harp Mektebi talebesi Osman Bey'in "yakasının sırma işleri kollarının tâ omuzbaşlarına kadar uzanan kırmızı şeritleri, sıkır sıkır muzları Yakup Kadri'de bu mesleke karşı heves uyandırmış, Osman Bey disinden mektebi hakkında izahat istiyen, beni de götür diyen küçük Kadri'ye her defasında, «Bir defa buradaki mektebi bitir, sonra düşün cevapını vermiştir».

Bir zamanlar yiğitliği, cömertliği, taşkın yaşayışıyla bütün Manisâ'nın salmış, açları, çıplakları doyurup giydirmiş, har vurup harman savan servetiyle nice yeni yeni eşrafın kalbur üstüne çıkmasına imkân veren raosmanoğlu Abdülkadir Bey'in, bu çiftlik ağasının birdenbire maddî nevî düşüşü, eski benliğini kaybetmesi, Yakup Kadri için çözülmez bir cedir. Birtakım meczup hikâyeleri anlatan babasının, Çulsuz Yusuf'u Hamdi'nin hikmetlerine inandığı kanaatinde değildir. Bıraktığı kitaplarında *Hayber Kalesi'nin Fethi*, *Zâloğlu Rüstemler* değil, *Kemal'in*, *Ziya'nın*, *Naci'nin* eserleri, *Mecmua-i Ebüzziya*'lar, *Kırkanbar*'lar, Fransız terceme cinaî, hissî meşhur romanlar vardır; o devre ait en seçkin eser basından kalan kitaplar arasında bulmuştur. «O kitapları karıştırırken, kitaplar arasında kısa kısa beyaz mektup kâğıtları üstüne kendi güzel el yazılmış ve mutlaka kendi karihasından doğma manzum, mensur bir debiyat temrinlerinin de kaç defa gözüme çarptığını hatırlıyorum; hatırlıyorum».

içinde, Abdülhak Hâmid'in *Sefile*'sindeki monologlar gibi şimdi nazımdan re, şimdi nesirden nazma geçen birkaç aşk mektubu müsveddesi de vardı. nün birinde edebiyata ilk adımlarımı attığım sıralarda, annem bana bunun için yazıldığını, temize çekildikten sonra gizlice kime gönderildiği hikâye edecek ve ben de *Müz'ün*, Mısır tahtındaki Kleopatra'lardan ham olduğunu hatırlıyacaktım» diyor. Bir ara Manisa'ya da gelen, Yakup Kadri'nin tasvir ettiği bu dilber, ihtişamlı prenses, kendisinin de, çocukluğunda t-eş şuur olarak hissettiği ilk aşkıdır. Yanılmıyorsak, müellifin *Bir Serencâm*'daki *Bir Ölü'nün Mektupları* adlı hikâyesi, çok yakından tanıdığı bu prensesin babasının aşklarından da mülhemdir¹².

Yakup Kadri, *Anamın Kitabı*'nda yalnız çocukluk hâtıralarını değil, yaşadığı muhite ait bâzı hususiyetleri de anlatıyor; Mânisa'da Mesir Bayramı, yaz mevsimi ve kiraz yaylaları, Mânisa'nın Ramazan'ları hakkında malûmat verir. Yaz, bir kısmını Yıldız Bacı'sının kiraz yaylalarında, bir kısmını Hulûsî'nin bağ evinde geçirdikleri için, Yakup Kadri'nin hasretle beklediği bir mevsim ve bunun sebebi biraz da Yıldız Bacı'sının kızı Hatice'ye beslediği gıdirdir. *Kiraz Yaylaları* başlıklı kısımda, Manisa'dan buraya giderken yolda vahşi hayvanlara, eşkıyalara rastlıyorlardı. Kahve, veya çorba ikramları bu gelip geçici eşkıyaların Kadir Bey'e derin hürmetleri vardır; bir sırada başından kanlar akan ve yere serili bir eşkıyaya da rastlamışlar. Geceleri *dam* denilen bir kulübede yatarlar. Kiraz yaylalarında geçen mevsimleri, «uzun lepiska saçlı, mavi gözlü, beyaz tenli ve dişleri sadef taneleri gibi hoş», onüç - onbeş yaşında kadar olan Hatice ile ma'sum yaradılışlarla geçtiğinden Yakup Kadri'nin en mes'ut çocukluk zamanlarıdır; et, o ıssız dağın, o bakımsız kiraz bahçelerinin, o tekin olmayan pınarlarının si belki bu güzel kızdı. Belki o dağı benim gözümde şenlendiren, o bahçecennetleştiren, o pınarları korkusuz ve mûnis kılan Hatice'nin pırl pırl işleri, pırl pırl bakışlarıydı. Nitekim, o vakit böyle bir büyüye kapılmış idim ki, büyüklerin, "Bahtım ak mı, kara mı?", yahut "Kara mı, ak mı?" diye haykırmağa gittikleri Yanıkaya'ya kaç defa korkmadan tek başıma gidip oradan evvelâ, "Hatice benim..." dedim; sonra avazım çıktığı kadar, "Olacak olmayacak mı?" diye bağırdım. Kaya, kâh olacak, kâh olmayacak cevabını verirdi. Bâzan Hatice arkamdan koşup yetişir, "Ne olacak, ne olmayacak?" di-beni sorguya çekerdi. O zaman tuhaf bir utanca düşüp şaşırır, başımı ö-

2. *Anamın Kitabı*, s. 77 v.d., 151; krş., *Bir Serencâm*, İst., Hilâl Matbaası, s. 121 v.d.

nüme eğerdim» izahatı, bize müellifimizin bâzı hikâyelerinin ilham kaynakları hakkında ip-uçları veriyor.

Yakup Kadri'nin *Kiraz Bahçeleri* adlı hikâyesi hâtıra tarzında ve bir şahıs tarafından nakl olunmak suretiyle tertip edilmiştir; birçok yerleri, *Anamın Kitabı*'ndaki *Kiraz Yaylaları* bahsinden farksızdır¹³. Hâtıratında olduğu gibi, hikâyede de kiraz yaylalarına nasıl çıktıklarından, dam tesmiye edili kulübelerden, rastladıkları vahşi hayvanlardan, kızkardeşiyle birlikte başını yakından tanıyan bir efeden önce nasıl korktuklarından, vurulan bir efenin ve ölümünden, gâipten haber veren kayaya, «Bahtım ak mı, kara mı» diye seslendiklerinden bahsedilir. *Ses Duyan Kız* adlı meşhur hikâyesinin yolların tasviri ve gâipten haber veren kaya, Yakup Kadri'nin çocukluğunu yazları geçirdiği kiraz yaylaları hayatıyla yakından alakalıdır.

Üçer - beşer sayfalık otuz üç bahse ayrılan *Anamın Kitabı*'nda, müellif «... Okurlarım, bu yazılarda ne zaman, ne mesafe ölçüsü aramalıdır» diğine uygun olarak vak'alar, tedâülere göre akıp gitmektedir; eser, tertip bariyle otobiyografiden çok, romanı, bundan önce neşrettiği *Hep O Şark* andırıyor. Eserinin Önsöz'üne göre, önce, annesinin ve babasının, kendisi başından geçenlerin kimseyi alâkadar etmeyeceğini, yazdığı hâtıraları kendisi için saklayıp neşretmemeyi düşünmüş, fakat yazdıklarını okuyunca, «Cilet düşkününü bir aile çevresi içinde bir zavallı çocuğun romanına vücut» diğini görmüştür. Esasen ötedenberi, çocukluğun en mutlu çağ olduğu zamanı kökünden yıkan bir roman yazma tasavvurundadır. İstirap çekmeğe çocukluk çağında başlıyoruz ve «çoğumuzun kalbindeki bereler o çağda açılmış ruların izidir. Bu bakımdan denilebilir ki insanın alın yazısı çocukluğu yazılmıştır», kendimizi tanımak için bu çağlara, benliğimizin karanlık, dışık lâbirentlerine inmek gerekir. «Böyle bir tecrübeyi kendimden başka kim üzerinde yapabilirdim?» diyen Yakup Kadri, ötedenberi tasarladığı, çocuğun en mutlu çağ olduğu zamanı kökünden sarsan romanının canlı kahramanları olarak *Anamın Kitabı*'nda karşımıza çıkmıştır.

Çekingenlik, utangaçlık, çocukluğunda değil, şimdi bile kaba bir sözün bir hareket karşısında kızarıp bozarmak, para hususunda hiçbir zaman münakaşa etmemek v.s. karakterlerini, babasının ölümünden sonra kişileri annesiyle *Ekmekçi Kadın*'ı, *Monte-Cristo*'yu okuduklarını kaydeden

13. S. 128 v.d.; krş., *Hikâye Külliyyatı*, İst., Matbaa-i Orhaniye, sayı 10. Bu *Hikâye Külliyyatı*'nın ikincisinde de Yakup Kadri'nin *İşin İç Yüzü* adlı bir hikâye; Catulle Mendès (1841 - 1909)'den terceme *İki Tehlikeden Biri* adlı bir başka hikâyeye mevuttur.

Kadri, «Bu benliğimin derinliklerine iniş macerasının hikâyesi elinizde tutunuz kitap hacmi içinde sona ermiyecektir sanırım; çünkü, ben, hâlâ soluk ça derinliklerime doğru inip durmaktayım. Ömrüm vefa ederse, okurları-
kinci bir *Anamın Kitabı*'nda, belki, romanlarımın bütün anahtarlarını ver-
olacağım» demekle, eserinin sona ermediğini müjdelemiş oluyor. İleride
lisinin monografisini yazacaklar için kıymetli bir kaynak olan bu hâtıra-
ın ikinci cildinde ihmakâr davranmıyarak, muhiti kadar, hattâ ondan da-
ok şahsiyeti ve eserleri üzerinde duracağını ümit ve temenni etmekteyiz.